

CHWYTAĆ (71) *vb impf*

inf chwytać (8). ◇ *praes 1 sg* chwytám (3). ◇ *3 sg* chwytá (24). ◇ *1 pl* chwytámy (1). ◇ *3 pl* chwytaja (7). ◇ *praet 3 sg m* chwytál (1). *n* chwytało (1). ◇ *3 pl m pers* chwyтали (2). *subst* chwytały (1). ◇ *fut 1 sg m* będę chwytál (1). ◇ *3 sg f* będzie chwytała (1). ◇ *imp 3 sg* chwytáj (5). ◇ *1 pl* chwytájmy (1). ◇ *con 3 sg m* by chwytál (4). *n* by chwytało (1). ◇ *3 pl m pers* by chwyтали (1). ◇ *part praes act* chwytając (9).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. *Ujmować, brać, przytrzymywać (w tym: o chwytaniu ręką 26 r.); praeherere Mącz, Cn; appetere manibus, in manum capere Cn (31) : Mącz 317d; á oni viąwłzy káždy po plácku rzuca ieden drugiemu w ręce przez płomień/ ták długo chwytaiąc áż lie vpieką StryjKron 161.*

chwytać czego (1): GórnRozm G2 cf Przysłowie.

chwytać kogo, co (14): RejFóz F5; A on nędznik [osieł] pokrzywy/ kędy może chwyta RejZwierz 116, 84; BibRadz Iob 40/18, Prov 26/17; BielKron 465; pułzczáli po wodzie mąkę w beczkách/ kthorą chwytałi obegnánycy ná wodzie. BielSpr 48; StryjKron 160; trudno łlonće [!] záhámowác/ Co minęło poścignác álbo ftrzałę chwytać. KołakCath C5; CiekPotr 46. Cf chwytać co czym; co w co, Fraza.

chwytać co czym (1): á któryc będzie z ręki pił wodę chwytaiąc ięzykiem iáko pies/ toć ieft leniwy BielKron 50.

chwytać co w co (1): kule ty ktore poydą od nieprzyiaciół ná nas/ będę w łzátę chwytał BielKron 202v.

chwytać za co (9): Zephira iuz za płáčz chwyta Iozepha RejFóz F5; Za powroz włłitczy chwitaia RejRozm 398; Wiecz mnich dutkuye a pithá A za grosz czo rychlej chwyta RejKup q8v; RejZwierz 84; Iáko ten ktory chwyta plá zá vłzy/ ták ieft ten ktory lię wrywa do zwády BibRadz Prov 26/17; BielKron 465; A ten tego pierwłzego chwyta zá deliá CiekPotr 46. Cf Fraza, Zwrot.

cum inf (1): A gdyć korzenia pytai[a] Kołtow[a]ć go więc chwytai[a]. RejKup e2.

Przysłowie: nie ták nędznego żeby z płomieniá chlebá chwytał/ ále obieráią człowieká bogoboynego GórnRozm G2.

Fraza: »by [kogo] (za łeb) z tyłu chwytał« (2): s ftráchem iá przywitał/ Zdáło mu lie by go kto zá łeb s tyłu chwytał. RejWiz 26v; Vłękl lie wnet nieborak by go s tyłu chwytał. RejWiz 39.

Zwrot: »chwytać za nogi« (1): Zá nogi síoftry chwytaimy MWilkHist I.

W przeni (8) :

chwytać za co (5): Bo ieden wázy ná pokłony Drugi chwyta zá zagony RejRozpr E4v. Cf Fraza, »za gardło chwytać«, »za rękaw« chwytać.

Fraza: »strach chwyta [kogo] za boki« (1): á ftrách wielkooki/ W tył náciéráiąc/ chwytał ie zá boki. KochPs 71.

Zwroty: »deszczkę chwytać« = czepiac się jakiegokolwiek ratunku (1): Tu nielza w złey nádzyei iedno defzczkę chwytać RejWiz 3.

»za gardło chwytać [kogo]« (2): Więc śmierć nieuzyta/ Tá zá gárdło chwyta Bogáté pány/ iáko profté łługi KochPieś 6; GórnTroas 37.

»za swoj rękaw chwytać« = szukać własnej korzyści (1): A káždy ták z ołobná zá łwoy rękaw chwyta. RejWiz 23.

»chwytac wiatru« [o próżnych usiłowaniach] (1): A chcesz wiatru zakuścić? tamże go idź chwytac. *PudlFr* 50.

»chwytac wiatru« = *przyjmowac jakas ideologię* (1): EFráim karmi fię/ wiatrem (*marg*) Dármo bálwanom służy. (—)/ á chwytha wiatru od Wíchodu fłońcá [*Ephraim pascens ventum et sequitur Eurum*] *BibRadz Os* 12/1[2].

a. *Zaczepiac, zahaczac* [kogo za co] (1) : Ieżynowy kierz wetuiąc fwey ftráty/ Hámuie ludzi chwytac ich zá fzáty *KlonFlis* E2.

b. *Pospiesznie wykupywac, rozchwytywac* (1) : Boiuż za wielką pilnością ludzie zboż pytaią Iuż y za troie pieniądze gdzie mogą chwytaią *RejJóz* L6.

2. *Grabic, rabowac, przywlaszczac sobie, zagarniac* (8) : Ale fnadź iefzcze lepiej iż fię wżdy fwoy pyta/ Niżli kiedy ow opcy zá żywotá chwytac. *RejWiz* 59.

chwytac co (7): *BierEz* O2v; *RejRozpr* F3; *RejKup* c6v; *RejWiz* 53; kořtowné żołniérz chwytac fzáty. *GórnTroas* 9; Około tych, co dzieięćiny y dobrá kořcielné chwytaią *SarnStat* 189; *KlonWor ded* **3v.

Przysłowie: Zli więcey máią/ iż cudze chwytaią. *BierEz* O2v.

3. *Porywac, łapac; comprehendere, exceptare, excipere* Cn (23) :

a. *Łowic, polowac na coř* (14) :

chwytac co (13): *BierEz* L3v, P3; Chwyta ptaka ktory mu fię nagodzi *FalZioł* IV 17c, IV 24b, 32d; z łowu zwierząt ktore w lebiech chwytamy tym fię żywiemy. *HistAl* [13]; *RejWiz* 176v; y będzie mruczał chwytaiąc łup fwoy [*et fremet, et tenebit praedam*] *BibRadz Is* 5/29, *Mich* 5/8; *BielSpr* 37v; *SkarŻyw* 484; A Titán fwoie konie w łákách káże chwytac. *KochFr* 87; *WujNT Ioann* 10/12.

chwytac za co (1): tedy ptacy [...] iako ku fćirwu do gęby przylathaią/ Także on za nogi chwytac y pożyra. *FalZioł* IV 14a.

b. *Urowadzac, brac do niewoli; venari* *PolAnt* [kogo] (9) : *HistAl* M3; *RejWiz* 109v; *BibRadz Ier* 16/16; chwytay káždy fwoię á miey zá małżonkę. *BielKron* 52v; *SkarŻyw* 560; *PaprUp* G2v; *KmitaSpit* C3v; Chwyta ludzi po świcie Tátáryzn łakomy *KlonWor* 29.

W przen (1) : [*Łakomy grobie*] Kogo chcesz chwytac/ Lekarřtw nie pytac *WisznTr* 20.

4. *Zabiegac, ubiegac się, uganiac się za czymř; affectare* *Mącz*; *aucupari, captare, consectari, venari* Cn (7) :

chwytac czego (6): więcey fię nie pytay/ Iákie fą fady Páńskie/ rádfzey łáfki chwytay. *RejWiz* 132v; *Mącz* 114d; Bo tho iefť wielka nędzá wźzego dofyc máiac/ A wżdy biegac tam y lám czefnych dobr chwytaiąc. *HistLan* E4v; *ZawJeft* 40; *WujNT 1.Tim* 6/12. Cf *Zwrot*.

chwytac co (1): Vmiał k tému przyřtápic/ w tym fye poczuwaiąc/ A zewřzad potáiemną wiadomořć chwytaiąc. *ZawJeft* 23.

Zwrot: »řwiata chwytac« (1): Tákci wřzyfcy łakomcy tu řwiátá chwytaią *HistLan* E4.

Szereg: »łapac a chwytac« (1): Viam affectare ad aliquid, Łapac á chwytac drógi ku czemu. *Mącz* 114d

5. [*n-pr 2 sg imp w funkcji sb: Chwytaj (imię psa)*]: Chwytay/ co iefť wielkogęby/ Nie wádzą temu otręby. *BielawMyřl* B4v (*Linde*).]

*** *Bez wystarczającego kontekstu (2)* : Prahenso, sive Praenso [...], Vítávicznie chwytam/
nápominam/ chwytam/ zabiegam/ á mam lie ku czemu. *Mącz* 318a.

Synonimy: **1.** brać, dzierżeć, imać, łapać, trzymać, ujmować; **2.** kraść, łupić, zagrabiąć; **3.** imać, łowić,
poimować, polować, porywać; **4.** łapać, ubiegać się, zabiegać.

Formacje pochodne cf CHWATAĆ.

Cf **CHWATAĆ, CHWYTANIE, CHWYTANY, CHYTAĆ**

KW